

Artikkeli

Opiskelu ja työelämä journalistin ammattiin sosiaalistajina

Työkokemukseen perustuva vertailu: tulokkaat, vakiintuvat ja konkarit

Tämä artikkeli tarkastelee suomalaista journalistista kulttuuria siitä näkökulmasta, miten toimittajakunta tulkitsee toimittajan yhteiskunnallista roolia ja eettisiä periaatteita. Teoreettisessa viitekehysessä yhdistyy ammatillisen sosiaalistumisen käsite ja toimittajien uravaiheita jäsentävä tutkimus. Artikkelissa avataan erityisesti sitä, millaisia käsityksiä tuottavat kaksi ammatillisen sosiaalistumisen keskeistä ympäristöä: koulutus ja työelämä. Vertailemme lisäksi suomalaisen journalistisen kentän sisältä kolmea erilaista työkokemuksen määrään perustuvaa ryhmää: tulokkaita (vain vähän tai ei lainkaan työkokemusta), vakiintuvia (alle 15 vuotta kokemusta) ja konkareita (yli 15 vuotta kokemusta). Tulokkaat toimivat koulutuksen ja vakiintuvat sekä konkarit työelämän kontekstissa. Artikkelin perustuu kahden kyselytutkimusaineiston (N=631) määrälliseen analyysiin. Tulosten mukaan toimittajan tehtäviin ja etiikkaan liittyvistä kysymyksistä ollaan varsin yksimielisiä. Suomalaisen journalismin kentällä etenkin moraalisen itsemääräyksen on yhtenäinen ja sitä ohjaavat jaetut ideat. Jotakin vaihtelua toki on: selkeimmät erot nousevat esiin alalle opiskelevien ja työelämässä jo olevien toimittajien välille – ei niinkään työkokemukseen perustuvien ryhmien välille. Työelämä näyttäytyy siten ammatillista yhtenäisyyttä tuottavana sosiaalistumisen kontekstina, jossa korostuu toimittajan rooli yhteiskunnallisena raportoijana. Koulutuksen kontekstissa eli opiskelijoiden vastauksissa sen sijaan korostuvat toimittajan työn aktiiviset ja vaikuttavat tehtävät.

AVAISANAT: ammattietiikka, ammatillinen sosiaalistuminen, journalismin opiskelijat, journalistit, journalistirooli, työkokemus

Suomalainen journalistinen kulttuuri vaikuttaa hyvin yhtenäiseltä arvopohjaltaan. Monet tutkimukset suomalaisista toimittajista kertovat, että journalistit haluavat tehdä riippumatonta, vastuullista, asiakeskeistä ja kriittistä journalismia, joka perustuu ammattitaitoon (Kolari 2009; Nikunen 2011; Lehtonen 2013; Koljonen 2014; Kantola 2011; Jyrkiäinen 2008; Paunonen 2013). Yhtenäinen ammatillinen orientaatio tuottaa

myös yhteisiä huolenaiheita: muun muassa kiireen lisääntyminen ja viihteellistyminen ovat jaettuina huolia ikään tai sukupuoleen katsomatta (Lehtonen 2013, 42; Nikunen 2011, 87–89; Jyrkiäinen & Heinonen 2012). Yhtenäisyyden taustalla on siten etenkin jaettu ymmärrys siitä, mitä ammatillisen kulttuurin piirissä pidetään arvokkaana ja mitä torjutaan (Ylijoki 1998, 138). Journalistisen ammattikulttuurin jäsenet myös tunnistavat ne elementit, arvot tai oletukset, jotka ovat sen toiminnan kannalta välttämättömiä (Hanitzsch 2011; Deuze 2005). Uudet tulokkaat omaksuvat nopeasti nämä perusoleukset, jolloin myös alalle sosiaalistumisen prosessi tuottaa omalta osaltaan ammattikenttään yhteneväisyyttä (Shardlow 2009).

Toisaalta suomalaisissa tutkimuksissa on löydetty myös journalistisen kulttuurin sisäisiä eroja. Esimerkiksi Kari Koljosen (2014; 2013) mukaan ammattikunnan tulkinnot journalismin perusolottuvuuksista, eli tiedosta, yleisöstä, vallasta, ajasta ja etiikasta, vievät kahtaalle. Itse perusolottuvuuksista – esimerkiksi siitä, että journalismia ei voi olla ilman yleisöä – ollaan siis yhtä mieltä, mutta tulkinnat toteutustavoista ja toimittajille kuuluvista keskeisistä tehtävistä vaihtelevat. Koljosen mukaan on olemassa vanhempaa ”korkean modernin” journalismieetosta ja uudempaa ”notkean modernin” eetosta. Anu Kantola (2011; 2012) lisää vielä näiden väliin ”notkistuvan” eetoksen tarkastellessaan erityisesti politiikan toimittajia.

Yksinkertaistaen tulkintaerot koskevat sitä, että korkean eetoksen mukaan tietoa välitetään, yleisöä valistetaan, vallan liikkeitä seurataan, tapahtuneesta raportoidaan ja ammattiyhteisön eettinen itsesääntely ohjaa kaikkea toimintaa, kun taas notkean eetoksen mukaan tietoa tuotetaan, yleisöä palvellaan, valtaa haastetaan, tapahtumakulkuja ennakoitaan ja toimittajat tasapainoilevat eettisten valintojen kanssa yhä yksilöllisemmin (Koljonen 2014, 81). Kantolan ja Koljosen tutkimukset antavat viitteitä siitä, että tulkintaerot olisivat sukupolviakohtaisia. Samalla he kuitenkin alleviivaavat, että selkeitä jakolinjoja esimerkiksi pelkän iän suhteen ei ole, vaan on esimerkiksi tapauksia, joissa iäkkäämmät esimiesasemassa toimivat journalistit ovat omaksuneet notkeita arvoja (esim. Kantola 2011, 118). Suomalainen journalistinen ammattikulttuuri vaikuttaa siis perusarvoiltaan sangen pysyvältä, mutta eri sukupolvet omine eetoksineen tulkitsevat sitä hiukan erilaisin variaatioin (ks. myös Helle 2009; Hujanen 2009).

Haluamme tässä artikkelissa pureutua lähemmin sekä yhtenäisyyttä tuottavaan *ammattilliseen sosiaalistumiseen* että variaatioita tuottavaan *sukupolvinäkökulmaan*. Tarkastelemme erityisesti sitä, onko alalle vastikään tulleiden journalistien tai alalle vasta pyrkivien toimittajien ammatillinen ymmärrys erilainen kuin alalla pidempään toimineiden. Siten tutkimuskysymyksemme ovat: 1) *Millaista itseymmärrystä kaksi ammatillisen sosiaalistumisen keskeistä ympäristöä, koulutus ja työelämä, tuottavat?* 2) *Eroavatko toimittajien käsitykset journalistien ammatillisesta roolista ja eettisyydestä kertyneen työkokemuksen mukaan?*

Käsitlemme seuraavaksi syvemmin teoreettista viitekehystä, jossa yhdistyvät sosiaalistumisen teoria sekä suomalaisten journalistien uravaiheista tehty tutkimus. Sen jälkeen esittelemme käyttämämme tutkimusaineiston ja menetelmät. Käsitlemme kahdessa analyysiluvussa suomalaisopiskelijoiden ja -toimittajien eroja ja yhtäläisyyksiä ensin suhteessa roolikäsityksiin ja sitten eettisyyteen. Lisäksi tarkastelemme

ammattikunnan sisällä työsuhteen laatua kuvaavien muuttujien avulla sitä, tuottaako esimerkiksi työsuhteen pysyvyys eroja toimittajien roolikäsityksissä. Ennako-oletuksemme on, että lisääntyneet määräaikaiset ja muut epätyypilliset työsuhteet saattavat heijastua ammattilaisten käsityksiin työnsä keskeisistä tehtävistä.

Ammatillinen sosiaalistuminen journalismiin

Sosiaalistuminen on sosiologian, psykologian ja sosiaalipsykologian alan termi, jolla viitataan ihmisen kasvamisen prosessiin, jossa hänestä tulee jonkin yhteisön tai kulttuurin kelpoinen jäsen ja osa yhteiskuntaa (Berger & Luckmann 1966, 150). Tässä prosessissa yksilö omaksuu yhteisön toimintaperiaatteet ja perinteet sekä löytää oman paikkansa kulttuurissa erityisesti toimiessaan vuorovaikutuksessa toisten saman kulttuurin jäsenten kanssa. Berger ja Luckmann jakavat sosiaalistumisen kahteen vaiheeseen (emt., 149–166). Ensisijainen sosiaalistuminen tapahtuu lapsuudessa ja sen keskeisin ympäristö on perhe. Vanhemmat ja muut ”merkittävät toiset” välittävät lapselle tietoa maailmasta, ja tässä vaiheessa muodostuu lapsen yksilöllinen identiteetti: yksilö mieltää itsensä osaksi maailmaa vuorovaikutuksessa häntä lähellä olevien ihmisten kanssa. Toissijainen sosiaalistuminen rakentuu primäärivaiheen päälle ja sen keskeiset ympäristöt ovat yleensä institutionaalisia, esimerkiksi koululaitos. Modernin yhteiskunnan erilaiset instituutiot ja työnjakoon perustuva rakenne johtavat siihen, että toissijainen sosiaalistuminen on jatkuva prosessi. Joskus se kuitenkin katkeaa kokonaan (esimerkiksi radikaali elinpiirin muutos) ja yksilö joutuu aloittamaan uudelleensosiaalistumisen prosessin eli muovaamaan uusiksi käsityksensä todellisuudesta, jotta se asettuu tasapainoon muuttuneen ympäristön kanssa (Berger & Luckmann 1966, 181).

Sosiaalistuminen tuottaa yhtenäisyyttä siksi, että yksilö syntyy aina tiettyyn perheeseen, yhteisöön tai kulttuuriin, joka on olemassa rakenteineen, arvoineen ja normeineen jo ennen häntä ja hänestä riippumatta (Berger & Luckmann 1966, 151; Ylijoki 1998, 34). Myös toissijaisessa sosiaalistumisessa erilaiset yhteisöt, joihin yksilö kiinnittyy, ovat yleensä olleet olemassa vakiintuneine toimintatapoineen jo ennen kuin tulokas tulee niiden jäseneksi.

Tämän vuoksi on olemassa ajattelutapoja, jotka korostavat sosiaalistumista pakottavana tai rajoittavana prosessina (ks. erotteluista esim. Rätty 1987, 125). Toiset taas tulkitsevat käsitettä siten, että sosiaalistumisprosessi sisältää aina myös muutoksen mahdollisuuden. Esimerkiksi Ylijoki (1998, 131; 135–137) alleviivaa sosiaalistumisen kaksoisluonnetta, ja tähän näkemykseen myös tämä artikkeli kiinnittyy: koska yksilön identiteetti muodostuu sosiaalisessa prosessissa, on siinä aina mukana sekä mukautumista että kyseenalaistamista, vaikka yleinen suunta onkin kohti yhteneväisyyttä.

Ylijoki (1998, 135–137) kehittää Harrén (1983) identiteettiprojektin teoriaa ja kiteyttää, että sosiaalistumisen prosessissa identiteetin muodostumisessa on aina kaksi toisiinsa kietoutunutta aspektia: sosiaalinen (tai kollektiivis-julkinen) ja persoonallinen (yksilöllis-yksityinen). Sosiaalisen projektin tavoitteena on kiinnittyä olemassa olevaan kollektiiviseen traditioon: sopia joukkoon ja vakuuttaa joukon muut jäsenet uuden tulok-

kaan kyvykkyydestä olla tämän yhteisön jäsen. Persoonallisen projektin tavoitteena on puolestaan löytää niin vankka oma ja ainutlaatuinen paikka yhteisössä, että siitä käsin yhteisön toimintaan osallistuminen on mielekästä. Tämä persoonallinen paikka antaa puolestaan mahdollisuuden muuntaa perittyä ja kollektiivista ainesta, jopa vastustaa sitä. Uusien aineiden tuominen yhteisön arvioitavaksi on kuitenkin aina identiteetin muodostumiselle riskialtista, sillä ilman kollektiivisesti hyväksyttyä positiota on olemassa riski, että yhtenäisyyttä rikkovat ainekset kuitataan haihatteluna. Tämän vuoksi kulttuurit eivät muutu käden käänteessä. Kuitenkin: kun sosiaalisesti hyväksytty positio on tarpeeksi vankka, voivat toimijat tuoda kulttuuriin myös uusia toimintatapoja.

Sosiaalistumisen teoriaa voi soveltaa myös ammatillisiin kulttuureihin. *Ammatillisella sosiaalistumisella* viitataan tällöin toissijaiseen sosiaalistumiseen, jossa yksilö sisäistää jonkin ammatin tavan hahmottaa maailmaa (Berger & Luckmann 1966, 181). Kyseessä on siis prosessi, jossa ammattikulttuurin uudet jäsenet omaksuvat työssä tarvittavat taidot, tiedot, arvot ja oletukset (Räty 1987, 124–126; Shardlow 2009, 53). Tässä prosessissa muodostuu yksilön ammatillinen identiteetti; käsitys itsestä tietynlaisena persoonana, joka on myös ammatillisessa kontekstissa hyväksytty (Shardlow 2009, 53). Ammatillisessa sosiaalistumisessa tulokkaat orientoituvat ammatilliseen kulttuuriin tiedollis-aidollisuuden lisäksi myös moraalis-eettisesti. Esimerkiksi Harré (1983, 244–245) käyttää käsitettä moraalijärjestys kuvatessaan sitä, että yksilöt orientoituvat myös aina sen varassa, mikä kulttuurissa koetaan hyväksi tai huonoksi, tekemisen arvoiseksi tai vältettäväksi.

Ammatillisen sosiaalistumisen teoriaa on suomalaisessa journalismin tutkimuksessa sovellettu ja kehitetty yllättävän vähän (ks. kuitenkin historiallinen ja sukupuoleen keskittyvä näkökulma: Kurvinen 2014). Koemme, että toimittajien ammatillisuuden rakentumisen prosessin tarkastelussa sosiaalistumisen teoria on hyödyllinen, koska se avaa mahdollisuuden tarkastella niitä vaiheita ja ympäristöjä, joissa journalistinen ammatti-identiteetti muodostuu ja joissa ammattikulttuurin yhteinen arvopohja rakentuu. Ammatillisen sosiaalistumisen käsite auttaa myös kartoittamaan sitä, miten journalismin tiedollis-aidolliset hyveet sekä moraalijärjestys ohjaavat toimittajan rooliin asetumista ja toisaalta muokkaavat tätä roolia. Moraalijärjestyksen asema journalistisessa kulttuurissa on keskeinen sikäli, että alaa ohjaa kirjoittamattoman taustaymmärryksen lisäksi myös julkilausuttu eettinen koodisto, Journalistin ohjeet.

Vaikka suomalaisessa journalismin tutkimuksessa sosiaalistumisen käsite on ollut hiukan sivussa, on viime aikoina ilmestynyt joukko kansainvälisiä tutkimuksia, jotka tarttuvat tähän käsitteeseen (esim. Mellado ym. 2013). Näiden tutkimusten mukaan sosiaalistuminen journalismiin tapahtuu eritoten työelämässä (Gravengaard & Rimestad 2014). Esimerkiksi Frith ja Meech (2007, 158) esittävät, että Britanniassa työelämään siirtyvät journalistiopiskelijat omaksuvat nopeasti toimituksissa vallalla olevan tradition ja siellä vallitsevan ymmärryksen journalismista, jolloin opinnoissa omaksuttu aines siirtyy taustalle. Myös Schultzin (2002) tutkimat amerikkalaistoimittajat pitivät toimituksia tärkeimpinä oppimisen paikkoina kuin oppilaitoksia.

Tästä huolimatta koulutus on oleellinen portti journalistiseen ammattikulttuuriin: usein juuri opiskelupaikka avaa tulokkaille oven työelämään, ja oppilaitoksissa saadaan

ensimmäiset ainekset ammatillisen identiteetin rakentamista varten (Frith & Meech 2007; Berkowitz ym. 2004, 161–162). Lisäksi koulutuksessa saatuja taustatietoja käytetään kehyksenä, jota vasten työssä eteen tulevia tilanteita punnitaan (Splichal & Sparks 1994). Näistä syistä koulutusta voi pitää toimittajan ammattiin sosiaalistumisen prosessissa ensimmäisenä keskeisenä kontekstina (Mellado ym. 2013). Esimerkiksi Shardlow'n (2009, 152) mukaan koulutus toimii australialaisille journalismin opiskelijoille tärkeänä ”sulatusastiana”, jossa he pystyvät muovaamaan ammatillista identiteettiään käytännön ja ihanteiden ristipaineessa mutta vielä ilman työelämän reunaehtoja. Toimittajaopiskelijoiden sosiaalistuminen tapahtuu alun hankalan selviytymisvaiheen ja sitä seuraavan strategisen vaiheen kautta (emt.).

Vaikka Shardlow'n tulokset kertovat siitä, että ammatillinen sosiaalistuminen mukaan tuoma identiteettityö on kenties aktiivisempaa – ja hankalampaa – tulokkailla kuin jo ammatissa toimivilla journalisteilla, ei sosiaalistumisen prosessi kuitenkaan pysähdy työelämään siirryttäessä. Toinen keskeinen ammatillisen sosiaalistumisen konteksti on siten työelämä. Erityisesti nykyisen työelämän piirteet, kuten määrä- ja osa-aikaisuudet sekä lisääntynyt freelancer-työ, tuovat eteen runsaasti tilanteita, joissa toimittajat joutuvat jatkuvasti uudelleenmäärittämään ammatillista identiteettiään ja hakemaan kunkin julkaisun tyyliin sopivaa paikkaansa (Lehtonen 2013, 63; Kolari 2009, 165). Koska oman paikan etsiminen ja määräaikaiset työsuhteet määrittävät usein etenkin toimittajan uran alkua ja alalle vakiintumisen vaihetta, on kiinnostavaa erottaa työuran alkupuoli omaksi vaiheekseen ammatillisen sosiaalistumisen tarkastelussa. Sen sijaan työuran loppupuolella työpaikkaa ei välttämättä enää vaihdeta niin tiheästi, jolloin tällaiset ulkoiset muutokset ammatti-identiteetin rakentumisprosessissa vähenevät. Sosiaalistumisen prosessi ei kuitenkaan ole koskaan täydellinen tai valmis (Berger & Luckmann 1966, 157) ja siten se jatkuu myös työuran pysyvyyden vaiheessa – muun muassa siksi, että yhteiskunnan rakenteet muuttuvat ja ammattikulttuurin tulokkaat tuovat kentälle uusia aineksia. Tämän vuoksi myös uran loppupuoli tulee ottaa huomioon kohteeksi, kun tarkastelee työelämää sosiaalistumisen kontekstina.

Työkokemus vedenjakajana suomalaisen journalismin kentällä

Aiempien tutkimusten mukaan suomalaisten toimittajaopiskelijoiden, nuorten toimittajien ja alalla pitkään vaikuttaneiden journalistien työelämäkokemuksissa ja -orientaatioissa on eroja (ks. esim. Kantola 2011; Kolari 2009; Lehtonen 2013). Journalismin tutkijat ovat kuitenkin varsin usein karttaneet suoraviivaisia sukupolvi- ja ikäkausijaotteluita tarkastellessaan ammattilaisten käsityksiä työstään (ks. esim. Koljonen 2014). Lisäksi yllä esitetyt työelämää korostavat tulokset ammatillisesta sosiaalistumisesta ohjaavat kiinnittämään huomiota pikemminkin työkokemuksen määrään kuin ikävuosiin. Seuraavaksi esitämme aikaisemman tutkimuksen pohjalta tekemämme jäsenyyksen, jossa kolme keskeistä työkokemukseen perustuvaa vaihetta tarjoavat täydentävän kehyksen tulkita suomalaisen toimittajakunnan käsityksiä ammattistaan. Jäsenyys tarkentaa kuvaa etenkin työelämästä sosiaalistumisen ympäristönä.

Ensimmäinen ryhmä koostuu alalle pyrkijöistä eli *tulokkaista*. He ovat suhteellisen nuori ryhmä, jonka ammatillista sosiaalistumista määrittävät pääasiassa koulutuksesta saadut ainekset. Koulutuksen lisäksi monilla tulokasvaiheen toimittajilla on toki jo jonkin verran kokemusta työharjoittelusta, sijaisuuksista tai avustajana toimimisesta muun muassa oppilaitosten harjoittelujärjestelmien vuoksi. Suomessa reitti toimittajaksi avautuu nykyisin usein juuri journalismiopintojen kautta, vaikka tutkinto ei ole edellytys ammatissa toimimiselle. Suomalainen toimittajakunta on koko väestöön verrattuna varsin koulutettua (Jyrkiäinen & Heinonen 2012, 176–177): Journalistiliiton mukaan sen työssäkäyvistä jäsenistöstä 30 prosentilla on journalistisen alan yliopistotai ammattikorkeakoulututkinto ja 34 prosentilla joku muu korkeakoulututkinto. Mitä nuoremmista ikäluokista on kysymys, sitä korkeampi koulutustaso on¹.

Kolarin (2009, 62–67) mukaan alalle pyrkivien opiskelijoiden ammatillinen identiteetti eroaa muista sukupolvista selkeimmin siinä, että tulokkaiden näkemykset pysyvyydestä ja tulevaisuudesta ovat hauraat. He ovat astumassa epävarmalle toimintakentälle, jossa toimittajan työ ei ole enää niin selkeästi määriteltävissä kuin se oli ennen. Tämä käy ilmi esimerkiksi Karjalaisen (2014, 34) raportoimasta vertailevasta opiskelijatutkimuksesta. Siinä Jyväskylän yliopiston journalistiikan opiskelijat eivät olleet suoranaisten pessimistisiä alansa tulevaisuuden suhteen, mutta lähes 40 prosenttia vastaajista arveli, että journalistin ammatti sulautuu tulevaisuudessa muihin ammatteihin. Aikaisemmin esimerkiksi Kolari (2009, 63–66) on tulkinnut epäselvyyden ja epävarmuuden kokemuksen perustuvan siihen, että opiskelijat ovat jo varhaisessa vaiheessa sisäistäneet alan taloudelliset realiteetit vähenevine työpaikkoineen. Lisäksi nykyinen työelämä ylipäättään on hänen mukaansa huokoistunut niin, että yleinen asiantuntijuus korostuu rajattua ammattitaitoa enemmän, jolloin selvärajaiseen profession kuuluminen on aiempaa epätodennäköisempää. Tulokkaiden ammatillista sosiaalistumista määrittävät siis koulutuksen tarjoamat ainekset, vuorovaikutus oppilaitosten yhteisöissä sekä lyhytaikaiset työelämäkokemukset.

Toisen ryhmän muodostavat nuorehkot toimittajat, jotka ovat jo saaneet jalansijaa ammattikentällä mutta jotka eivät ole välttämättä vielä täysin asettuneita. Kutsumme heitä siksi *vakiintuvien* ryhmäksi. Heillä on kokemusta työelämästä, useasti monen eri työnantajan palveluksessa (Porttinen 2010). Uran vakiinnuttamisen vaiheeseen kuuluvat pätkätyöt ja oman osaamisen kartuttaminen erilaisissa työpaikoissa. Alle 35-vuotiaita toimittajia tutkinut Lehtonen (2013) kuvaa, että merkille pantavaa tässä ryhmässä on juuri määräaikaisuuden kokemus. Myös Kantolan (2011) mukaan tämän sukupolven politiikan toimittajien työelämäkokemusta määrittävät liikkuvuus ja projektit. Alalle pikku hiljaa vakiintuvien ryhmä siis toimii määräaikaisten ja vakituisten työsuhteiden välimaastossa.

Vakiintuville työelämä on nimenomaan persoonallinen ja yksilöllinen projekti: esimerkiksi monelle Lehtosen (2013, 31–35) haastattelevalle toimittajalle freelancerina toimiminen tai omien työmahdollisuuksien luominen oli tietoinen valinta. Toisaalta esimerkiksi Journalistiliiton jäsenkyselytutkimukset osoittavat, että tämä joukko vaikuttaa myös uupuneelta: pätkätöiden tekeminen näkyy ammatillisen itseluottamuksen horjumisena (Porttinen 2010). Lehtosen (2013, 94–95) mukaan nuoret toimittajat

koettavat hallita työelämää itsensä brändäämisen, verkostoitumisen ja erikoistumisen avulla. Alalle vakiintumassa olevien ryhmän ammatillista sosiaalistumista määrittää siten etenkin uran alkuvaiheen työkokemus, jota voi kuvata epäsäännölliseksi mutta yksilölliseksi. Vuorovaikutus, johon sosiaalistuminen nojaa, on siten hajaantunut erilaisiin kollegiaalsiin yhteisöihin ja verkostoihin.

Journalistisen ammattikentän kokeneita *konkareita* on tutkittu suomalaisessa journalismissa erikseen yllättävän vähän. Kantolan (2011) havainnot politiikan toimittajien ”korkean modernin” sukupolvesta viittaavat kuitenkin siihen, että tämän ryhmän työkokemus koostuu tyypillisesti pitkästä työurasta samalla työnantajalla, yleensä vakituksessa työsuhteessa. Konkarit myös toimivat usein esimiestehtävissä (ks. myös Jyrkiäinen & Heinonen 2012). Nikusen (2011; 2014) tutkimuksen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että vuonna 2008 alkaneiden media-alan talousvaikeuksien ja irtisanomisten jälkeen iästä ja pitkästä työkokemuksesta on tullut entistä ristiriitaisempia tekijöitä työelämässä – ne eivät enää annakaan takeita pysyvyydestä. Nikusen (2014) mukaan eläkepaketit ja työtehtävien uudelleen järjestäminen ovat aiheuttaneet sen, että työvuodet ja niiden mukana kertynyt ammatillinen asiantuntemus ovat alkaneet menettää merkitystään. Nuoriin sukupolviin – kenties liian automaattisesti – yhdistetty verkko-osaaminen ja uusien teknologioiden hallitseminen, on nostettu rekrytoinneissa muita taitoja tärkeämmiksi.

Konkarit eivät ole kuitenkaan Paunosen (2013, 90) mukaan jääneet pysähtyneisyyden tilaan: vaikka monitekemiseen siirtyminen ja nopeuden korostuminen sekä aiempaa uutispäällikkövetoisempi työprosessi vaivasivat Paunosen haastattelemia maakuntalehtien konkaritoimittajia, he suhtautuivat jatkuvaan muutokseen osana työtä. Kaikkiaan kokeneiden toimittajien ammatillista sosiaalistumista määrittävät siis kymmenien vuosien työkokemus ja vakituisten työsuhteiden sisällä tapahtuva vuorovaikutus ja muutoksiin sopeutuminen.

Yllä esitetyn mukaan suomalaisesta toimittajakunnasta voi siis erotella ainakin kolme työkokemuksen määrään ja uran vaiheeseen perustuvaa ryhmää, joiden ammatillisuutta kehystävät erilaiset kokemukset journalistisen työn tekemisestä. Näiden kokemusten voi ajatella vaikuttavan oleellisesti siihen, kuinka ryhmät tulkitsevat ja soveltavat yhteisesti jaettuja perusarvoja. Seuraavaksi käsittelemme sitä, miltä suomalainen journalistinen ammattikulttuuri aineistomme mukaan näyttää, kun sitä tarkastelee näiden ryhmien mukaan. Samalla teemme havaintoja kahdesta sosiaalistumisen pääympäristöstä: koulutuksesta ja työelämästä.

Aineistot ja menetelmät

Artikkelia varten tehdyssä analyysissä on yhdistetty kaksi suomalaista kyselylomakeaineistoa, jotka on molemmat kerätty Tampereen yliopistossa vuosina 2013–2015. Ensimmäinen aineisto on ammattijournalisteille ja toinen journalistiopiskelijoille suunnattu kyselytutkimus. Tutkimukset toteutettiin osana laajoja kansainvälisiä hankkeita: ammattilaisille ”Worlds of Journalism Study”, WJS² ja opiskelijoille ”Journalism

Students accross the Globe”, JSG³. WJS-tutkimuksessa vertailtiin ja arvioitiin journalismin tilaa, journalistien toimintamahdollisuuksia ja ammatillista identiteettiä maailmanlaajuisesti kaikkiaan yli 60 maassa. JSG-hankkeessa selvitettiin puolestaan journalistiopiskelijoiden roolikäsityksiä, motivaatiota ja ajatuksia alan tulevaisuudesta noin 30 maassa. Tässä artikkelissa esitettävässä vertailussa on käytetty molempien tutkimusten Suomen osa-aineistoja journalistin ammattiroolien ja etiikkaa koskevien kysymysten osalta.

Ammattijournalisteille suunnattu kysely keskittyi palkkasuhteisiin toimittajiin ja freelancereihin, jotka ansaitsevat journalismista vähintään puolet tuloistaan ja jotka tekevät työssään itsenäisiä journalistisia päätöksiä. Lisäkriteerinä oli työskenteleminen mediaorganisaatiossa, joissa on oma toimitus ja itsenäisesti tuotettuja uutisia sekä muita journalistisia juttuja. Nämä kriteerit täyttäviä suomalaistoimittajia arvioitiin erilaisia lähdeaineistoja käyttäen olevan noin 7 700 henkeä⁴. Kyselyhaastateltavien valinnassa käytettiin ositettua otantaa kahdessa vaiheessa. Ensin määriteltiin haarukoinnin pohjalta haastateltavien määrällinen jakauma välineittäin ja sen mukaan, kuinka moni työskentelee työsuhteessa tai freelancerina. Tämän jälkeen valittiin vastaajat ottamalla huomioon medioiden alueellinen jakauma ja mediaorganisaatioiden koko. Vastaajia oli kaikkiaan 366 (naisia 55 %, miehiä 45 %), eli otos edustaa noin viittä prosenttia määritelmän mukaisista suomalaistoimittajista.

Huomioitavaa on, että WJS-otos painottuu uutisjournalismin parissa työskenteleviin toimittajiin. Vastajakunta on myös hiukan (n. 25 %) painottunut johtotehtävissä toimiviin journalisteihin. Yksittäiset haastateltavat valikoituivat vastaajiksi pääosin toimitusten johdon kautta. Lisäksi hyödynnettiin freelancer-luetteloa. Koska emme ole varmoja, miten päälliköt rekrytoivat alaisiaan ja avustajiaan vastaajiksi, lopullista vastausprosenttia on mahdotonta sanoa tarkasti; arvio on 50–55 prosenttia. Aineiston keräsivät tutkimusapulaiset⁵ puhelinhaastatteluilla standardoidun lomakkeen pohjalta keväällä ja kesällä 2013 (ks. lisää menetelmistä ja tuloksista Pöyhtäri, Väliaverronen & Ahva 2014; 2016).

Opiskelijoille suunnatussa tutkimuksessa keskityttiin puolestaan korkeakouluopiskelijoihin, jotka tähtäsivät journalistisiin työtehtäviin. Suomessa kysely päätettiin kohdentaa pelkästään journalismin alan korkeakoulutusta tutkinto-ohjelmissaan tarjoaviin oppilaitoksiin, vaikka toimittajan työhön on toki mahdollista pyrkiä muitakin reittejä. Tutkimukseen osallistuivat yliopistot Tampereella, Jyväskylässä ja Svenska social- och kommunalhögskolan Helsingissä sekä ammattikorkeakoulut Turussa, Oulun seudulla ja Haaga-Helia Helsingissä⁶. Tuloksemme kertovat siis siitä, kuinka journalismiin keskittyneissä oppilaitoksissa sosiaalistutaan alalle. Riittävän otoksen ja sen edustavuuden selvittämiseen oli käytettävissä vain suhteellisen karkea mittari. Kunkin oppilaitoksen opiskelijamäärää selvitettiin kysymällä sitä suoraan oppilaitoksesta ja lisäksi laskemalla yhteen sisäänottomäärät ammattikorkeakouluista viimeiseltä neljältä vuodelta ja yliopistoista viideltä vuodelta. Arvioinnin perusteella näissä kuudessa oppilaitoksessa oli tutkimusentekoaikana yhteensä vajaat 800 tutkimuksen kriteerit täyttävää toimittajaopiskelijaa. Vastauksia saatiin yhteensä 265 kappaletta (naisia 72 %, miehiä 28 %), ja näin ollen vastausprosentiksi tuli 34.

Opiskelijoita koskeva kyselyaineisto kerättiin alkuvuodesta 2015 verkkomuotoisella standardoidulla kyselylomakkeella. Lisäksi käytettiin tilanteen mukaan paperilomakkeita, joiden tiedot hankkeen tutkija siirsi jälkikäteen verkkolomakkeille. Lomakkeiden jakamisen ja tiedottamisen eri vuosikursseille hoiti kussakin oppilaitoksessa opintolinjan vastuuopettaja tai -johtaja. Vastaajajakaumassa on lievä painotus alkuvaiheen opiskelijoihin (esim. ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita oli 30 % vastaajista), mikä tulee ottaa huomioon tuloksia arvioidessa (ks. lisää menetelmästä ja tuloksista, Mäenpää 2015).

Ammattilaisille ja opiskelijoille suunnatuissa kyselylomakkeissa oli kaksi keskenään lähes yhtenevää kysymyspatteria. Ne sisälsivät väittämiä tärkeimmiksi koetuista *toimittajan rooleista* ja *journalistin etiikasta*. Näiden kysymysosioiden vastaukset muodostavat aineiston, joka liittyy nykyisten ja tulevien journalistien itseymmärrykseen ja ammatilliseen identiteettiin sekä journalismin moraalijärjestyksen hahmottamiseen. Näiden aineistojen avulla voimme tarkastella sitä, onko työkokemukseen ja uran vaiheeseen perustuvien ryhmien välillä eroja vai yhtäläisyyksiä. Voimme samalla pohtia, miten toimittajat uran eri vaiheissa sosiaalistuvat journalismin alalle – perinteeseen mukautuen vai sitä haastaen.

Tutkimuskysymysten selvittämiseksi poimimme molemmille aineistoille identtiset väittämät roolikäsityksistä ja etiikasta ja yhdistimme ne uudeksi aineistoksi. Tähän aineistoon muodostimme uuden, uran vaiheeseen perustuvan muuttujan. Uudessa muuttujassa opiskelijat säilyivät yhtenäisenä ryhmänä, ja he edustavat tulokkaiden ryhmää, jossa työkokemus on vähäistä tai sitä ei ole ollenkaan. Ammatillaisaineisto jaettiin yli ja alle 15 vuotta alalla työskennelleisiin, jotta pystyimme tarkastelemaan vakiintuvien ja konkareiden käsityksiä. 15 vuoden jakolinja perustuu arvioihin siitä, että määräaikaisuuden ja paikkansa löytämisen vaihe saattaa nykyisessä työelämässä kestää useita vuosia (ks. Porttinen 2010). Esimerkiksi Pakkanen (2011, 51) puhuu joustavasta reunatyövoimasta, jota pienenevissä toimitusorganisaatioissa tarvitaan vakiintuisen ydintyövoiman lisäksi. Reunatyövoiman kategoriassa ihmiset toimivat usein pitkiäkin aikoja epätyypillisissä työsuhteissa.

Tämän aineiston *tulokkaita* kuvaa se, että he ovat suurimmaksi osaksi naisia (72 %), mikä vastaa hyvin todellista kuvaa opintolinjojen naispainotteisuudesta) ja iältään keskimäärin 20–25-vuotiaita (aineiston mediaani 23 vuotta). He edustavat melko tasaisesti eri vuosikursseja, mutta alkuvaiheen opiskelijoita oli vastaajissa suhteessa hieman enemmän. Vastaajista 60 prosenttia opiskelee yliopistossa ja 40 prosenttia ammattikorkeakoulussa. Suurin osa (80 %) kyselyyn vastanneista opiskelijoista tähtää tulevaisuudessa työskentelemään nimenomaan journalismin alalle. Huomattavaa on, että valtaosalla vastaajista (74 %) oli takanaan joko työharjoittelua tai aiempaa työkokemusta journalistiselta alalta (yleisimmin sanomalehdistä, verkkouutisista, radiosta ja aikakauslehdistä). Kolmanneksella vastaajista työharjoittelu kuitenkin tarkoitti oman oppilaitoksen medioissa työskentelyä.

Aineiston *vakiintuvien* ryhmää määrittää se, että he ovat iältään keskimäärin 36-vuotiaita (mediaani), joskin ikähaarukka aineistossa on melko suuri: 25–59 vuotta. Vakiintuvista 60 prosenttia on miehiä ja 40 prosenttia naisia. Tämä on siten ryhmistä

ainoa, jossa on miesenemmistö. Heistä vajaa puolet (46 %) on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja 35 prosenttia alemman korkeakoulututkinnon, eli ryhmän koulutustaso on varsin korkea. Vastaajista suurin osa työskentelee lehdistössä: 43 prosenttia sanomalehdissä ja 25 prosenttia aikakauslehdissä. Lisäksi 14 prosenttia työskentelee radiossa, 6 prosenttia televisiossa ja 6 prosenttia uutistoimistoissa. Yli puolet (64 %) vastaajista on kirjoittavia toimittajia. Lisäksi joukossa on reporttereita (9 %), tuottajia (7 %), uutispäälliköitä (6 %) ja päätoimittajia (2 %). 15 prosenttia kaikista vakiintuvista journalisteista on freelancereita. Työsuhteessa olevista vastaajista pysyvässä työsuhteessa on 65 prosenttia vastaajista, ja loput 35 prosenttia määräaikaisina – ei kuitenkaan lopulta niin suuri osuus kuin ennakkokäsityksen mukaan voisi olettaa. Suurin osa vastaajista (78 %) on kokoaikaisessa työsuhteessa.

Yli 15 vuotta alalla toimineet *konkarit* ovat keskimäärin 51-vuotiaita (mediaani), mutta konkareiden joukossa ikäjakauma ulottuu 36 vuodesta 69 vuoteen. Heistä 52 prosenttia on naisia ja 48 prosenttia miehiä. Konkareista 48 prosenttia on suorittanut ylemmän ja 20 prosenttia alemman korkeakoulututkinnon, eli ryhmässä on vähemmän koulutettuja kuin vakiintuvien joukossa. Konkareistakin suurin osa (71 %) työskentelee lehdistössä. Sanomalehdissä työskentelee 42 prosenttia ja aikakauslehdissä 29 prosenttia vastaajista. Lisäksi 14 prosenttia työskentelee televisiossa ja 12 prosenttia radiossa. Konkareista reilu puolet (53 %) on kirjoittavia toimittajia. Lisäksi joukossa on reporttereita (19 %), uutispäälliköitä (7 %) ja päätoimittajia (4 %). Ryhmässä on siis hiukan enemmän päällikötason toimittajia kuin vakiintuvien joukossa. Suurin osa (78 %) konkareista on kokoaikaisessa työsuhteessa. Konkareista 19 prosenttia on freelancereita, eli ehkä hiukan yllättävästikin vapaiden toimittajien osuus on konkareissa suurempi kuin vakiintuvissa. Konkareista 77 prosenttia on pysyvässä työsuhteessa ja 23 prosenttia määräaikaisessa, eli vakituisten työntekijöiden määrä on suurempi (12 prosenttiyksikköä) kuin vakiintuvilla.

Analyysissä keskityimme erityisesti siihen, miten nämä ryhmät tulkitsevat journalismin yhteiskunnallista roolia ja eettisyyttä. Ryhmät ristiintaulukoitiin analyysivaiheessa yhteensä 21:n roolikäsityksiä ja 10:n etiikkaa koskevan väittämän kanssa.

Rooliväittämien ryhmittelyssä seurattiin WJS- ja JSG-hankkeiden pilottivaiheiden vertailututkimuksissa tehtyjä tilastollisia analyysejä (opiskelijoiden osalta, ks. faktorianalyysi, Mellado ym. 2013; toimittajien osalta, ks. ryhmittelyanalyysi, Hanitzsch ym. 2011,) ja sovitettiin ryhmittelyjä suomalaiseen yhteiskuntaan sopiviksi. Esimerkiksi Hanitzschin ja kumppaneiden (2011) kansainvälisestä ryhmittelystä poiketen pilkoimme yhteiskunnallisen raportoijan ja vallan vahtikoiran klusterit Suomen osalta kahdeksi eri rooliksi. Roolikäsityksiä kuvaavista väittämistä ryhmittelimme lopulta viisi roolia, joiden sisällä olevat väittämät liittyvät yhteen ja mittaavat yhteisen nimitäjänsä eri puolia.

1. *Aktiivinen liikkeellepanija* (6 väittämää: motivoida ihmisiä osallistumaan politiikkaan; määrittää poliittista agendaa; edistää yhteiskunnallista muutosta; vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen; edistää suvaitsevaisuutta ja kulttuurista monimuotoisuutta; antaa ihmisten ilmaista mielipiteitään)

2. *Yhteiskunnallinen raportoija* (5 väittämää: tarjota analysoitua tietoa ajankohtaisista asioista; raportoida asioista niin kuin ne ovat; olla riippumaton tarkkailija; tarjota ihmisille tietoa poliittisen päätöksenteon tueksi; valistaa yleisöä)
3. *Vallan vahtikoira* (3 väittämää: valvoa ja tarkkailla poliittisia päättäjiä; valvoa ja tarkkailla liike-elämää; toimia hallituksen vastavoimana)
4. *Lojaali viestijä* (3 väittämää: tukea hallituksen politiikkaa; välittää positiivista kuvaa poliittisista päättäjistä; tukea Suomen kehitystä)
5. *Palvelusuuntautunut kertoja* (4 väittämää: tarjota viihdettä ja rentoutusta; tehdä uutisia, jotka kiinnostavat mahdollisimman suurta yleisöä; kertoa tarinoita maailmasta; tarjota neuvoja ja opastusta arki-elämään)

Näihin toimittajan roolikäsityksiä kuvaaviin väittämiin vastaajat ottivat kyselyissä kantaa viisiportaisella asteikolla (*ei lainkaan/vähän/jonkin verran/hyvin/erittäin tärkeä*). Ristiintaulukoinnin luotettavuuden takaamiseksi asteikko luokiteltiin uudelleen kolmiportaiseksi, jolloin luokat *ei lainkaan* ja *vähän tärkeä* yhdistettiin, samoin kuin *hyvin* ja *erittäin tärkeä*.

Journalistin etiikkaa koskevat kymmenen väittämää ovat toimittajan ammatillisiin työkäytäntöihin liittyviä asioita, joihin vastaajat ottivat kyselyissä kantaa kolmeportaisella asteikolla (*ei koskaan/toisinaan/aina hyväksyttävää*). Molemmissa kyselyissä esitetyt väittämät olivat seuraavat:

- Rahan vastaanottaminen lähteeltä
- Henkilökohtaisten dokumenttien käyttö ilman lupaa
- Luottamuksellisesta tiedosta maksaminen
- Jutun julkaiseminen ilman, että kaikkia tietoja on varmistettu
- Toiseksi henkilöksi tekeytyminen
- Vastahakoisten haastateltavien painostaminen
- Piilotettujen mikrofonien tai kameroiden käyttö
- Pestautuminen organisaatioon sisäpiiritiedon saamiseksi
- Uutistapahtuminen rekonstruointi tai dramatisointi näyttelijöiden avulla
- Luottamuksellisten liike- tai viranomaisdokumenttien käyttö ilman lupaa.

Analyysivaiheessa ristiintaulukoimme kunkin väittämän uravaihetta kuvaavan muuttujan kanssa. Sekä roolikäsitysten että eettisten kysymysten ristiintaulukoinneissa tilastollista merkitsevyyttä testattiin Khin neliö -testillä ja tarkemmalla Fisherin testillä. Käsittelemme seuraavaksi ensin roolikäsityksiä ja tämän jälkeen etiikkaa koskevia tuloksia.

Toimittajan rooli: Tulokkailla eniten vaikuttamishalua

Taulukkoon 1 on koottu toimittajan roolia koskevat 21 väittämää, ja ne on ristiin- taulukoitu kolmen vastaajaryhmän kanssa. Taulukossa on selkeyden vuoksi esitetty prosentteina vain se, kuinka moni vastaaja yhteensä piti väittämää *hyvin* tai *erittäin tärkeänä*. Taulukossa kullakin rivillä harmaalla korostettujen prosenttien väliset erot ovat tilastollisesti merkitseviä ($p < .01$) ja alleviivattujen prosenttien erot ovat tilastollisesti melkein merkitseviä ($p < .05$). Muut esitetyt jakaumat ovat päteviä tämän otoksen osalta mutta osoitettujen erojen yleistämistä koko toimittajakuntaan tulee tarkastella muita kriittisemmin.

Taulukko 1: Vastaajien jakautuminen työkokemukseen perustuvien ryhmien osalta sen mukaan, kuinka tärkeinä he pitävät esitettyjä väittämiä toimittajan roolista.

Roolikäsitys	Väittämä	Tulokas (N=265)	Vakiintuva (N=162)	Konkari (N=204)
Aktiivinen liikkeelle- panija	Edistää suvaitsevaisuutta ja kulttuurista monimuotoisuutta	86	66	69
	Antaa ihmisten ilmaista mielipiteitään	69	70	69
	Edistää yhteiskunnallista muutosta	68	30	31
	Vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen	45	25	41
	Motivoida ihmisiä osallistumaan politiikkaan	43	22	20
	Määrittää poliittista agendaa	21	15	15
Yhteis- kunnallinen raportoija	Raportoida asioista niin kuin ne ovat	90	91	92
	Olla riippumaton tarkkailija	78	91	92
	Tarjota analysoitua tietoa ajankohtaisista asioista	86	83	89
	Tarjota ihmisille tietoa poliittisen päätöksenteon tueksi	70	63	62
	Valistaa yleisöä	60	44	55
Vallan vahtikoira	Valvoa ja tarkkailla poliittisia päätöksentekijöitä	64	63	64
	Valvoa ja tarkkailla liike-elämää	43	55	56
	Toimia hallituksen vastavoimana	23	8	13
Lojaali viestijä	Tukea Suomen kehitystä	49	23	31
	Välittää positiivista kuvaa poliittisista päättäjistä	1	2	1
	Tukea hallituksen politiikkaa	1	0	0
Palvelu- suuntautunut kertoja	Kertoa tarinoita maailmasta	92	76	78
	Tarjota neuvoja ja opastusta arkielämään	43	39	37
	Tehdä uutisia, jotka kiinnostavat mahdollisimman suurta yleisöä	41	44	42
	Tarjota viihdettä ja rentoutusta	33	33	24

Tuloksista käy ilmi, että roolikäsityksistä ei vallitse täysi yksimielisyys, vaikka suuret linjat osoittavatkin samaan suuntaan. Jokaisen viiden eri ammattiroolin sisältä löytyy joitakin väittämiä, joiden tärkeydestä tulokkaat, vakiintuvat ja konkarit ovat erimielisiä. Eniten tilastollisesti merkittäviä eroja on taulukon ylimpänä esitetyn *aktiivisen liikkeellepanijan* roolin kohdalla. Siten selkein analyysistä luettava tulos on, että liikkeellepanijan rooli korostuu nimenomaan tulokkaiden vastauksissa. Opiskelijat erotautuvat halullaan vaikuttaa ja muuttaa maailmaa tulevan työnsä kautta. Tulokkaat haluavat vakiintuvia ja konkareita enemmän edistää tärkeäksi kokemiaan asioita, kuten suvaitsevaisuutta ja kulttuurista monimuotoisuutta ja ylipäätään yhteiskunnallista muutosta. Tärkeiksi koettujen asioiden edistämiseksi puolestaan pyritään viime kädessä vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen. Tulokkaiden vastauksista nousee esiin myös halu motivoida ihmisiä osallistumaan politiikkaan. Tulokkaat tuntuvat siis korkeakoulukontekstissa sosiaalistuvan ammatilliseen ymmärrykseen, jossa yhteiskuntaan vaikuttaminen on oleellinen osa journalistin työtä. Tulos saa tukea muun muassa ruotsalaisesta tutkimuksesta, jossa vertailtiin Ruotsin, Puolan ja Venäjän toimittajaopiskelijoita ja ammattilaisia (Nygren 2016). Tutkimuksen kaikissa maissa ammattilaiset korostivat enemmän neutraalin raportoin roolia ja opiskelijat sen sijaan aktiivisempia rooleja, kuten yleiseen mielipiteeseen vaikuttamista (mt. 78–79; myös Stigbrand & Nygren 2013).

Työelämä tuntuu vaimentavan halua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, sillä työelämässä toimivien vakiintuneiden ja konkareiden vastaukset ovat aktiivisen liikkeellepanijan roolin osalta kautta linjan maltillisempia ja keskenään hyvin samanlaisia. Ainoa kiinnostava ero koskee yleiseen mielipiteeseen vaikuttamista, jossa tulokkaiden (45 %) ja konkarien (41 %) vastaukset ovat selvästi lähempänä toisiaan ja vakiintuvat (25 %) edustavat näistä poikkeavaa mielipidettä. Tämä havainto voi selittyä esimerkiksi sillä, että vakiintumisvaiheessa ammatti-identiteettiä määrittää vaikuttamishalua enemmän oman uran ja toimitusorganisaatioiden kehittäminen, jolloin maailmanparannukseen viittaavalle idealismille ei löydy sijaa. Huomattavaa on myös se, että konkareiden joukossa on hieman enemmän päällikkötoimittajia, joiden ammattirooliin mielipidevaikuttaminen muita vahvemmin kuuluu.

Tuloksista on myös luettavissa, että toimittajan *yhteiskunnallisen raportoin* rooli on kaikkien vastaajien mielestä vielä tärkeämpi kuin aktiivisen liikkeellepanijan rooli. Tästä roolista vallitsee siis yksimielisyys. Tämä tulos on linjassa muun muassa sen kanssa, mitä Reunanen (2014, 71–72) on havainnut suomalaistoimittajien identiteetistä: vaikka he haluavat vaikuttaa yhteiskunnallisesti, he eivät koe jutuillaan ajavansa omaa poliittista agendaansa eivätkä ylipäätään mitään avoimesti puoluepoliittista agenda. Esimerkiksi perinteiseen objektiivisuusideaaliin liittyvää asioiden raportoinnista ”niin kuin ne ovat” pitää tärkeänä 90 tai hieman yli 90 prosenttia sekä opiskelijoista että ammattilaisista. Myös opiskelijat näyttävät siis sosiaalistuvan ymmärrykseen siitä, että journalistin keskeinen tehtävä on tarjota kansalaisille yhteiskunnallisesti relevanttia, tasapainoista tietoa. Tulos vahvistaa muun muassa Lehtosen (2013) havaintoa siitä, että vaikuttamishalu ja tiedonvälittäjän rooli eivät ole nuorten toimittajien kokemuksissa ristiriidassa keskenään. Samoin Zilliacus-Tikkasen, Hujasen

ja Jaakkolan (2016, 137) raportoimassa journalistiopiskelijoille suunnatussa pitkittäistutkimuksessa vuosilta 2005, 2008 ja 2012 havaittiin, että objektiivinen raportointi pysyi kaikkein keskeisimpänä arvona suomalaisopiskelijoiden vastauksissa. Samaan aikaan muun muassa julkisen keskustelun virittäminen ja ihmisten aktivoiminen keskusteluun olivat tärkeitä tehtäviä, ja ne nousivat yhä keskeisemmiksi tarkastelujakson aikana.

Toinen objektiivisuutta ja autonomisuutta korostava väite, ”olla riippumaton tarkkailija”, nousee ammattilaisten vastauksissa tärkeämmäksi kuin opiskelijoilla. Ammattilaisten enemmistö (90 %) pitää tärkeänä sitä, että toimittaja on yhteiskunnassa itsenäinen tarkkailija, kun taas opiskelijoista selvästi harvempi (78 %) oli tätä mieltä. Riippumattoman tarkkailijan voi ajatella olevan jossain määrin passiivinen rooli, joten vastaukset ovat linjassa tulokkaiden korostaman aktiivisuuden ja vaikuttavuuden kanssa. Samaa linjaa edustaa myös tulos, jonka mukaan yleisön valistaminen – kenties hiukan muita väittämiä aktiivisempänä ja vaikuttavampana ulottuvuutena raportoijan roolin sisällä – on selvästi tärkeämpää tulokkaille (60 %) ja konkareille (55 %) kuin vakiintuville, joista alle puolet (44 %) piti tätä roolia tärkeänä tai erittäin tärkeänä.

*Vallan vahtikoira*ksi nimetyn rooliklusterin kohdalla erot eivät ole näin selkeitä eri vastaajaryhmien välillä. Esimerkiksi perinteinen vallan vahtiminen, etenkin poliittisen vallan osalta, kuuluu kaikkien ryhmien mielestä toimittajan ydintehtäviin. Sen sijaan liike-elämän valvomisen ammattilaiset arvioivat jonkin verran opiskelijoita tärkeämmäksi. Tämän roolin sisällä ainoa tilastollisesti merkittävä ero tulee tulokkaiden (23 %) ja vakiintuvien (8 %) sekä konkareiden (13 %) välille siinä, että tulokkaat pitävät selvästi tärkeämpänä roolina hallituksen vastavoimana toimimista. Jälleen kyseessä on toimittajan vaikutushalua ja aktiivisuutta korostava tehtävä.

Se että toimittaja olisi kulloinkin vallassa olevalle taholle *lojaali viestijä*, on ajatus, jota mikään vastaajaryhmä ei pitänyt suomalaisen toimittajan työhön kuuluvana. Kuitenkin hiukan yleisemmällä tasolla liikkuva väittämä siitä, että toimittajien tulisi työssään tukea Suomen kehitystä, saa enemmän kannatusta ja jakaa mielipiteitä. Opiskelijoista noin puolet (49 %) pitää tärkeänä sitä, että toimittajat tukevat maan kehitystä, kun taas ammattilaisilla prosentit olivat selvästi pienempiä (23–31 %). Tämä on kiinnostava tieto sen valossa, mitä Kantola (2011) on havainnut politiikan toimittajien kohdalla. Kantolan mukaan nuoremmille toimittajasukupolville kansallinen kehitys olisi vähemmän merkittävä kuin vanhemmille. Meidän tuloksemme mukaan kuitenkin juuri nuorten tulokkaiden ryhmä on valmiimpi tukemaan Suomen kehitystä kuin vakiintuvien ja konkareiden ryhmät.

Palvelusuuntautuneen kertojan roolin kohdalla tarinoiden kertominen on selkein tehtävä, joka erotti opiskelijat ja ammattilaiset selkeästi toisistaan. Suurin osa tulokkaista (92 %) on sitä mieltä, että tarinoiden kertominen on tärkeää toimittajan työssä, kun ammattilaisista vajaan 80 prosenttia on tätä mieltä. Tarinoiden kertominen nousikin alkuperäisessä opiskelijatutkimuksessa kaikkein tärkeimmäksi yksittäiseksi toimittajan tehtäväksi opiskelijoiden mielestä (Mäenpää 2015, 16–17). Vastaavasti ammattilaiset arvioivat toimittajan tärkeimmäksi tehtäväksi sen, että toimittaja raportoi asiat todenmukaisesti ja on riippumaton tarkkailija (Pöyhtäri ym. 2016, 12). Tästä voi tul-

kita, että tulokkaat näkevät tarinallisuuden tai kertomuksellisuuden keskeisenä osana journalismia ja toimittajan työtä, siinä missä kokeneemmat korostavat raportoivaa riippumattomuutta.

Kiinnostava poikkeus on taulukon viimeisen – tilastollisesti lähes merkitsevän – väittämän kohdalla. Sen mukaan yli 15 vuotta alalla olleet konkarit pitävät viihteen ja rentoutuksen tarjoamista yleisölle vähemmän tärkeänä kuin heidän lyhemmän työuran tehneet kollegansa sekä opiskelijat. Yleisön palvelu ja viihdyttäminen lukeutuvatkin journalismiin uudempiin, ”notkeampiin” tehtäviin, joiden tavoitteena on houkutella ja palvella yleisöä ja turvata osaltaan mediatalojen taloudellista menestymistä. Journalismiin vastuualue on siten laventunut tiukasta asiaraportoinnista elämysten tarjoamiseen. Tulokkaat ja vakiintuvat näyttävät kokevan tämän palveluroolin tavanomaisena osana journalismia, kun taas konkarit tuntuvat hiukan hanakammin erotautuvan siitä. Tätä eroa selittää se, että konkarit ovat tulleet ammattiin siinä vaiheessa, kun journalismin tehtävän laventuminen viihteelliseen suuntaan on ollut vasta nupullaan, kun taas tulokkaiden ja vakiintuvien ammatillisen sosiaalistumisen prosessi on alkanut entistä kilpailukeskeisemmässä toimintaympäristössä.

Kaikkiaan ammattiroolia koskevissa tulkinnoissa eroja on nimenomaan opiskelijoiden ja työelämässä toimivien välillä, sillä jakolinjat työkokemuksen määrään perustuvan ryhmittelyn osalta ovat hienovaraisempia. Työelämässä aktiivisesti mukana olevien vakiintuvien ja konkareiden tulkinnat ovat kauttaaltaan melko lähellä toisiaan – muutamaa vaikuttamishaluun ja viihteellistymiseen liittyvää väittämää lukuun ottamatta. Tämä viittaa siihen, että opiskelusta työelämään astuminen on työkokemuksen määrää merkittävämpi vedenjakaja ammatillisen identiteetin rakentumisessa.

Koska erot työkokemukseen perustuvien vastaajaryhmien kohdalla olivat varsin vähäisiä, syvensimme analyysiä etsimällä eroja ammattikunnan sisältä pelkästään työsuhteen laatua ja työnantajaa kuvaavista muuttujista. Ammatillisille suunnatussa tutkimuksessa kysyttiin, onko vastaaja pysyvässä vai määräaikaisessa työsuhteessa ja toisaalta, työskenteleekö vastaaja osa- vai kokoaikaisena tai freelancerina. Aineiston keruutavasta johtuen valtaosa vastaajista työskenteli vakituudessa ja kokopäiväisessä työsuhteessa, mutta joukossa oli kuitenkin 17 prosenttia freelancereita ja 13 prosenttia määräaikaisia. Vastaajista 26 prosenttia työskenteli sanomalehdissä tai uutistomistoissa, 16 prosenttia aikakauslehdissä ja 16 prosenttia sähköisissä viestimissä. Jakaumien perusteella voi tehdä suuntaa-antavia huomioita.

Aineistomme perusteella käsitys työelämässä toimivan journalistikunnan yhtenäisestä arvopohjasta kuitenkin vahvistuu, vaikka työsuhteen laatu otetaan huomioon. Prekarisaation vaikutus koettuihin toimittajan ydintehtäviin on hyvin vähäinen: eroja löytyi vain muutaman väittämän kohdalla freelancereiden ja työsuhteisten toimittajien väliltä. Poliittisen ja taloudellisen vallan valvominen oli selkeästi vähemmän tärkeää freelancereille kuin työsuhteessa oleville. Samoin ”asioiden raportoiminen niin kuin ne ovat” oli freelancereille hieman vähemmän tärkeä tehtävä kuin työsuhteessa oleville, joskin freelancereistakin valtaosa (84 %) piti sitä tärkeänä. Vallan vahtimisen kohdalla ero voi johtua siitä, että rooli ei tule esiin freelancereiden tyypillisissä työtehtävissä, jotka suuntautuvat kenties useimmin aikakauslehtiin tai ylipäätään ajatto-

mampiin juttutyyppeihin. Tulkinta saa tukea myös siitä, kun tarkastelimme käsityksiä toimittajan rooleista vastaajien työnantajamedian mukaan. Aikakauslehdissä työskentelevät kokivat toimittajan yhteiskunnalliseen raportoimiseen ja vallan vahtimiseen liittyvät roolit odotetusti vähemmän tärkeitä ja toisaalta viihteen ja rentoutuksen tarjoamisen tärkeämpänä kuin heidän uutismedioissa työskentelevät kollegansa.

Eettisyys: Jaettu käsitys moraalijärjestyksestä tuottaa yhtenäisyyttä

Seuraavaan taulukkoon on koottu toimittajan etiikkaa koskevat kymmenen väitettä. Väittämien vastaukset on roolikäsitysten tapaan ristiintaulukoitu kolmen vastaajaryhmän kanssa. Taulukossa on esitetty prosentteina sekä se, kuinka suuri osuus vastaajista ei pitänyt esitettyä väitettä hyväksyttävänä missään tilanteessa että se, kuinka suuri osuus vastaajista piti väitettä aina hyväksyttävänä. Kyselyssä oli vastausvaihtoehtona myös ”toisinaan”, mutta nämä osuudet on jätetty taulukosta luettavuuden vuoksi pois.

Taulukko 2: Vastaajien suhtautuminen journalistin etiikkaa koskeviin väittämiin työkokemukseen perustuvien ryhmien mukaan tarkasteltuna.

	Tulokas (N=265)		Vakiintuva (N=162)		Konkari (N=204)	
	aina	ei koskaan	aina	ei koskaan	aina	ei koskaan
Rahan vastaanottaminen lähteeltä	1	94	1	99	0	99
Henkilökohtaisten dokumenttien käyttö ilman lupaa	2	63	1	62	1	75
Luottamuksellisesta tiedosta maksaminen	3	63	1	50	1	65
Jutun julkaiseminen ilman, että kaikkia tietoja on varmistettu	1	63	4	51	1	56
Vastahakoisten haastatteluvaihtelujen painostaminen	5	37	10	29	11	40
Toiseksi henkilöksi tekeytyminen	2	22	3	34	2	37
Piilotettujen mikrofoni- tai kameroiden käyttö	2	26	4	25	3	34
Pestautuminen organisaatioon sisäpiiritiedon saamiseksi	5	28	13	21	7	24
Uutistapahtumien rekonstruointi tai dramatisointi näyttelijöiden avulla	8	49	21	21	15	20
Luottamuksellisten liike- tai viranomaisdokumenttien käyttö ilman lupaa	3	18	12	14	11	18

Tuloksista käy ilmi, että tulokkaat, vakiintuvat ja konkarit ovat melko samanmielisiä journalistin etiikasta, sillä käsityksissä on kauttaaltaan vähemmän vaihtelua kuin ammattiroolien osalta. Työkokemuksen määrällä näyttäisi siten olevan eettisyyden osalta vielä vähemmän erottelukykyä kuin yllä esitettyjen roolikäsitysten osalta. Vastaajien esittämät näkemykset ovat myös linjassa alan eettisten normien kanssa, sillä osa väittämien sisältämistä asioista on linjattu kirjallisesti Journalistin ohjeissa⁷. Nämä havainnot osoittavat, että eettiset normit sisäistetään ammattiin sosiaalistumisessa varhain ja että ne ovat tärkeässä roolissa luomassa journalismiin ammatillista moraalijärjestystä ja ammattikuntaan yhteneväisyyttä.

Yhtenäisin – ja tiukin – käsitys vastaajaryhmillä on rahan vastaanottamisesta. Vastausten mukaan selkeimmin journalismin moraalijärjestyksen kanssa ristiriidassa oleva teko on rahan vastaanottaminen lähteeltä, jonka lähes kaikki vastaajat tuomitsevat poikkeuksetta (94–99 % ei pidä koskaan hyväksyttävänä). Riippumattomuuden vaarantuminen etujen vastaanottamisen seurauksena on todettu myös Journalistin ohjeissa (JO 4 §). Rahan vastaanottaminen tulkitaan siten lähes yksiselitteisesti teoksi, joka vaarantaa journalismiin liitetyn ammatillisen autonomian. Tässä kysymyksessä tulokkaat olivat vain piirun verran muita sallivampia.

Yhtenäisyyttä korostava yleishavainto ei kuitenkaan tarkoita, ettei mitään eroja löytyisi. Selkein ero koskee yksittäistä väittämää, joka koskee uutisten dramatisointia tai rekonstruointia näyttelijöiden avulla. Tulokkaiden mielestä tämä oli selvästi tuomittavampaa kuin ammatissa työskentelevien toimittajien mielestä: tulokkaista 49 prosenttia ei hyväksy sitä missään olosuhteissa, kun taas ammattilaisista vain noin 20 prosenttia on samaa mieltä. Ammatilaisuuskimaksessa kävi kuitenkin ilmi, että vastaajilla oli tiettyjä ehtoja uutistilanteiden rekonstruointiin liittyen. Osa vastaajista oli esimerkiksi sitä mieltä, että näyttelijöiden käyttämisestä on kerrottava yleisölle (Pöyhtäri & Väliaverron & Ahva 2014, 21). Opiskelijatutkimuksessa vastausten kommentointimahdollisuutta ei ollut, joten tuloksista ei voi päätellä, millaisia ehtoja tai tilanteita opiskelijoilla on ollut mielessä, kun he ovat vastanneet kysymykseen. Yksi selitys eroavuudelle voi olla se, että ammattilaisilla on enemmän kokemusta käytännön uutistyöstä, jossa he ovat kenties nähneet, mitä hyötyä näyttelijöiden käyttämisestä joissakin tilanteissa ja tietyin ehdoin voi olla.

Toinen selkeä ja kiinnostava eroavaisuus ryhmien välillä koskee toiseksi henkilöksi tekeytymistä. Tämän kysymyksen kohdalla trendi on kuitenkin eri kuin dramatisoinnissa, sillä tulokkaiden mukaan se on sallittavampaa kuin kokeneempien ryhmien mukaan. Konkareista 37 prosenttia ja vakiintuvista 34 prosenttia eivät pidä tekeytymistä toiseksi henkilöksi koskaan hyväksyttävänä, mutta tulokkaista näin tiukan kannan ottaa vain 22 prosenttia.

Tulosten perusteella on kiinnostavaa, että sekä tulokkaat että konkarit ovat joidenkin eettisten väittämien suhteen tiukempia kuin vakiintuvien ryhmä. On toki huomattava, että erot prosenttiosuuksissa eivät kaikkien vastausten kohdalla ole kovin suuria, mutta suunta on yhtenevä. Tulokkaita ja konkareita yhdistävät väittämät koskevat luottamuksellisesta tiedosta maksamista, vastahakoisten haastateltavien painostamista ja luottamuksellisten dokumenttien käyttämistä ilman lupaa.

Tuloksia tarkastelemalla voi siten tehdä tulkinnan, jonka mukaan työelämän vakiintumisen vaiheessa – ja kenties myös kiivaimman mediakilpailun ytimessä – olevat toimittajat ovat muita ryhmiä valmiimpia joustamaan absoluuttisesta eettisestä ohjeistuksesta ja käyttämään tilannekohtaista harkintaa, esimerkkinä tästä vaikkapa haastateltavien painostaminen. Tulokkaista 37 ja konkareista 40 prosenttia ei hyväksy vastahakoisten haastateltavien painostamista missään tilanteissa, kun taas vakiintuvista toimittajista näin ehdottomia on vain 29 prosenttia. Painostamisen tapaa ei kyse-lylomakkeessa avattu sen tarkemmin, mutta puhelinhaastatteluissa toimittajat lisäsivät, että esimerkiksi toistuvat puhelinsoitot asian kysymiseksi, kysymysten tiukemmat muotoilut ja jatkokysymysten tekeminen koettiin hyväksyttäväksi painostuskeinoiksi tärkeää juttua tehdessä (Pöyhtäri, Väliverronen & Ahva 2014, 21).

Kaikkiaan eettisten kysymysten osalta työelämä ja opiskeluvaihe eivät näyttäytyä niin erilaisina sosiaalistumisen konteksteina kuin ammattiroolien kohdalla. Vastaajaryhmien väliset erot eivät siis palaudu suoraan siihen, onko vastaaja töissä vai opiskelemassa. Tuloksemme eivät siten anna tukea väitteelle, jonka mukaan journalismin kentän nuorimmat toimijat – tässä tapauksessa opiskelijat – edustaisivat muita selkeämmin notkeita arvoja ja tilannekohtaista eettistä harkintaa.

Työelämässä toimivan ammattikunnan sisällä käsitykset journalistin etiikasta näytävät niin ikään melko yhtenäisiltä. Työsuhteen pysyvyys tai freelancerina toimiminen eivät tuottaneet aineistossamme eroja eettisissä näkemyksissä. Eroja löytyi ainoastaan yhdestä melko loogisesta kohdasta. Televisiossa työskentelevät, joita oli 11 prosenttia ammatillisista, olivat muita vastaajia sallivampia piilotettujen kameroiden ja mikrofoniin käytössä. Tulos on ymmärrettävä, koska piilotettuja tallennusvälineitä saatetaan joskus käyttää televisiotyössä, mutta muissa välineissä se on huomattavasti harvinaisempaa.

Päätelmät

Olemme tässä artikkelissa tarkastelleet, eroavatko suomalaisten toimittajien käsitykset ammattinsa perusoletuksista alalta kertyneen kokemuksen mukaan ja kartoittaneet samalla sitä, millaista ammatillista itseymmärrystä koulutuksen ja työelämän kontekstissa tapahtuvassa sosiaalistumisessa syntyy. Tutkimme kolmen eri ryhmän, eli tulokkaiden (opiskelijat), vakiintuvien (alle 15 vuotta työelämässä) ja konkareiden (yli 15 vuotta työelämässä), käsityksiä erityisesti journalismin perustehtävistä ja eettisestä orientaatiosta.

Tulosten mukaan suomalaisten journalistien itseymmärrys on eettisten periaatteiden suhteen hieman yhtenäisempi kuin toimittajaroolien kohdalla. Vankka käsitys journalistisen kulttuurin moraalijärjestyksestä näyttää siten ohjaavan ammatillista sosiaalistumista ja tuottavan ammatilliseen kulttuuriin yhtenäisyyttä. Eettiset periaatteet tarjoavat kiinnittymispisteen alati muuttuvassa mediamaaisemassa, uran kaikissa vaiheissa. Tulkintaerojakin eettisten toimintatapojen sisällä toki löytyy, mutta ei niin suuria ja selkeitä, että ryhmien voisi sanoa omaksuneen toisistaan eroavat eet-

tiset ideaalit. Toisin sanoen: alalle tulevat toimittajat sosiaalistuvat jo aikaisessa vaiheessa hyvin samanlaiseen käsitykseen journalismin eettisyydestä kuin mikä on valitseva ymmärrys etiikasta työelämässä. Erityisesti eettisten periaatteiden kohdalla voi tehdä tulkinnan, jonka mukaan toimittajan ammatti-identiteetin rakentuminen tapahtuu toissijaisen sosiaalistumisen pitkässä jatkumossa, joka ei aiheuta tarvetta rajuihin uudelleensosiaalistumisen kierroksiin ja menneisyyden kyseenalaistamiseen (Berger & Luckmann 1966, 181–182). Korkeakoulussa omaksuttuja käsityksiä eettisyydestä ei tarvitse läpikotaisesti uudelleen tulkita työelämässä.

On toki muistettava, että tutkimusasetelmamme ei voi vastata siihen, kuinka hyvin eettistä koodistoa käytännössä noudatetaan. Kaiken kaikkiaan survey-kysely tutkimusmenetelmänä tuottaa usein ideaalityyppejä vastauksia, vaikka kysymykset olisikin muotoiltu arkista työtä koskeviksi. Survey-aineistoilla saa siten pikemminkin otteen vastaajia ohjaavista arvoista ja tavoitteista, ei niinkään työn käytännöistä. Lisäksi toteuttamamme kyselyt itsekin toimivat normatiivisuutta ja yhteneväisyyttä tuottaen, sillä lomakkeissa arvioitavaksi tarjottiin valmiita vastausvaihtoehtoja. Saamamme palautteen mukaan vastaajat kokivatkin vaihtoehdot aika ajoin ahtaiksi. On lisäksi hyvä huomioda, että etenkin monien opiskelijoiden vastauksissa ideaalisuus korostuu sen vuoksi, että kysymyksiä peilataan suhteessa potentiaaliseen tulevaisuuteen, ei niinkään nykyiseen työnkuvaan.

Joka tapauksessa on selvää, että journalismin kirjatut ja kirjaamattomat eettiset koodit muodostavat selkeän orientaatiopisteen, jonka ympärille ammatti-identiteetin yhtenevä moraalis-eettinen pohja rakentuu sosiaalistumisen prosessin eri ympäristöissä. Journalismin eettiset ohjeet tekevät osan journalismin moraalijärjestyksestä näkyväksi, mikä vähentää hiljaisen tiedon merkitystä sosiaalistumisessa ja helpottaa eettisten periaatteiden omaksumista jo varhaisessa vaiheessa. Koodisto tarjoaa keinon myös puolustautumiseen, jos kulttuuria uhataan ulkopuolelta. Julkilausuttu moraalijärjestys tarjoaa usein myös keinon journalistin ammatin erottamiseksi muista media-alan ammateista. Tutkimuksemme vahvistaa siten muun muassa Deuzen (2005) käsitystä siitä, että journalistiprofessio rakentuu yhtenäisen ja hitaasti muuttuvan ammatti-ideologian varaan ja että eettisyys on keskeinen osa tätä ideologiaa. Tällainen ideologisuus toimii vastavoimana ja jatkuvuuden tuottajana aikana, jolloin journalismin murroksesta ja toimittajan ammatin rajojen hämärtymisestä puhutaan paljon.

Ammattirooleja koskevissa käsityksissä oli etiikkaa koskevia väittämiä selkeämpiä eroja, erityisesti aktiivisen liikellepanijan roolin suhteen. Tulokkaat korostivat vastauksissaan konkareita enemmän journalismin vaikuttavia rooleja, kuten suvaitsevaisuuden edistämistä ja kansalaisten aktivoimista. Vaikka eroja on, työkokemuksen määrään perustuva analyysimme ei tue käsitystä radikaalisti toisistaan erottuvista toimittajaryhmistä. Suurin osa eri rooleihin liittyvistä tehtävistä käsitettiin siis hyvin samaan tapaan kaikkien vastaajaryhmien kesken. Kaikkiaan vaikuttaa siis siltä, että painotuserot eri roolien sisällä koskevat etupäässä sitä, kuinka aktiivisen position toimittajan koetaan voivan ottaa yhteiskunnallisena vaikuttajana.

Esimerkiksi tässä vakiintuvien ryhmä eroaa joidenkin käsitystensä perusteella tulokkaista ja konkareista. Vaikka erot eivät ole yleistettävissä, voi aineistosta esittää kiin-

nostavan havainnon: työurallaan vakiintumisen vaiheessa olevat journalistit – keskimäärin 36-vuotiaat – eroavat muista siinä, että heidän vastauksissaan vaikutushalu oli kaikkein vaimeinta ja että heidän suhtautumisensa moniin eettisiin väittämiin oli salivampi kuin tulokkaiden ja konkareiden. Siten alalle vakiintumisen vaiheessa esimerkiksi mielipidevaikuttajana tai yleisön valistajana toimimiselle näyttää jäävän vähemmän tilaa kuin opiskellessa tai uran kypsässä vaiheessa. Joitakin eroja syntyi myös freelancereiden ja työsuhteessa toimivien välille, etenkin vallan vahtimisen näkökulmasta. Kyse voi tässä kohdin olla siitä, että sosiaalistuminen klassisen vahtikoiran rooliin on luontevampaa osana jotakin organisaatiota ja sen tuomaa kollektiivista tukea kuin yksilöllisessä vapaan toimittajan työssä.

Sosiaalistumisen kaksoisluonteen (Ylijoki 1998) vuoksi on mahdollista tulkita, että tulokkaat ovat muokkaamassa ammattikunnan kollektiivista itseymmärrystä vaikuttamishaluisempaan suuntaan. He tuovat mukanaan journalismin kentälle aineksia, joissa korostuu toimittajan yhteiskunnallinen aktiivisuus. Aina on myös mahdollista, että iän ja kokemuksen kartuttua heidän näkemyksensä muuttuvat tässä suhteessa malttisemmiksi. Sosiaalistumisen prosessin ajallista kehityskaarta ei kuitenkaan tämän aineiston perusteella voi tunnistaa. Aineistomme avulla voimme ainoastaan päätellä jotakin siitä, millaisia sosiaalistumisen konteksteja opiskelu- ja työelämä tällä hetkellä ovat journalisteille.

Opiskeluvaiheessa ammatillisen identiteetin muodostuminen on aktiivisen ja persoonallisen (Shardlow 2009; Ylijoki 1998) tutkiskelun vaiheessa, ja identiteetin julkis-kollektiivinen esittäminen ja koettelu (Harré 1983) tapahtuu usein rajatuissa ja tavoitteellisissa opetustilanteissa. Tulostemme mukaan tässä kontekstissa journalistisen identiteetin sisälle näyttää mahtuvan raportoinnin rinnalla myös muutoksen ajaminen. Tätä voi selittää esimerkiksi sillä, että koulutuksen kontekstissa opiskelijoiden motiivit journalistisen alan valitsemiseen – joista vahvimpia suomalaisopiskelijoiden keskuudessa ovat itseilmaisun ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen mahdollisuudet (Mäenpää 2015, 14–15; Zilliacus ym. 2016, 135–136) – vaikuttavat vielä vahvasti heidän roolikäsityksiinsä. He sopeuttavat alkuperäisiä motiivejaan koulutuksen tarjoamiin aineksiin. Koulutus on myös sosiaalistumisen ympäristönä työelämää selvemmin kontrolloitua ja hierarkkista: opiskelijoiden ja opettajien – jotka ovat koulutuksessa ”merkittäviä toisia” – vuorovaikutus on muodollista (Berger & Luckmann 1966, 162). Tällä voi olla merkitystä siihen, että kyselyvastauksiin halutaan antaa odotukset täyttäviä, yhteiskunnallisuutta korostavia vastauksia.

Nygrenin (2016) Ruotsin, Puolan ja Venäjän opiskelijoita ja ammattilaisia vertailevassa tutkimuksessa havaittiin, että ammattiin sosiaalistumisessa oli jonkin verran eroja eri maiden välillä. Ruotsissa koulutus näytti tuottavan opiskelijoille ammattikentän arvoja lähempänä olevan käsityksen toimittajan ydintehtävistä kuin Puolassa ja Venäjällä, missä koulutuksen merkitystä ei koettu niin suureksi muun muassa työn ideaalien ja käytännön välisen suuren ristiriidan vuoksi. Nygrenin mukaan tuloksista voi päätellä, että kaikissa kolmessa maassa merkittävä osa ammattiin sosiaalistumisesta tapahtuu edelleen vasta työelämässä, vaikka vahvalla toimittajakoulutuksella on myös tärkeä rooli työn keskeisten arvojen välittämisessä. Meidänkin tutkimuk-

sessamme työelämä erottui selvästi opiskeluvaiheesta sosiaalistumisen ympäristönä: työelämässä toimivien suomalaisjournalistien käsityksissä korostui opiskelijoita enemmän erityisesti toimittajan neutraali rooli; tieto ja sen välittäminen.

Tässä tutkimuksessa mukana olleet ammattilaiset voi mieltää näkemystensä vuoksi varsin yhtenäiseksi ryhmäksi. Tätä selittää ainakin se, että työelämä mahdollistaa säännöllisen ja uutisjournalismin työrutiineihin perustuvan vuorovaikutuksen kollegoiden kanssa. Esimerkiksi Berger ja Luckmann (1966, 172) pitävät keskustelua tärkeimpänä sosiaalista identiteettiä ylläpitävänä tekijänä. Yhtenäisyyttä tuottaa myös se, että ammattilaisista yli puolet toimii vakituisissa työsuhteissa. Monien journalistien ammattilaisten työurille on siis edelleen leimallista suhteellinen pysyvyys. Kaiken kaikkiaan ennako-oletus siitä, että työelämän sirpaleisuus ja määräaikaisuus – etenkin uran alkuvaiheessa mutta toki muulloinkin – vaikuttaisivat merkittävästi ammattiroolikäsityksiin, ei siten saanut analyysissamme tukea. Ehkäpä ideaalituoppiiset roolikäsitykset nimenomaan auttavat tuomaan pysyvyyttä epävarman ja muuttuvan toimintaympäristön keskelle. Työelämä sosiaalistumisen kontekstina näyttäytyy siten yllättävänkin yhtenäisenä. On toki huomattava, että WJS-tutkimuksen otantamenetelmästä johtuen – käytännössä vastaajien etsiminen mediaorganisaatioiden ja niiden päälliköiden kautta – emme päässeet aineistossa kiinni kaikkein epävakaimmissa olosuhteissa tai reunatyövoimana toimivien journalistien kokemuksiin. Kenties myös tämän vuoksi työelämä näyttäytyy tässä toimintaympäristönä, johon uran vaihe ei tuota suuria eroja.

Tulokkaiden kohdalla tulevaisuus ei kuitenkaan välttämättä ole samanlainen kuin nykyisillä vakiintuvilla ja konkareilla, sillä työelämän projektimaisuus tuskin on vähenemässä (Lehtonen 2013). Siksi kiinnostava jatkotutkimuksen suunta olisi selvittää systemaattisemmin – tai hiukan erilaisin menetelmin – juuri projektimaisesti toimivien freelancereiden ja määräaikaisten toimittajien suhtautumista alan roolikäsityksiin ja ammattietiikkaan. Toinen tärkeä jatkotutkimuksen paikka olisi opiskeluelämän ja työelämään välisen nivelkohdan avaaminen. Tällöin tutkimuskohteeksi voisi ottaa esimerkiksi tulokkaiden ensimmäiset työharjoittelu-, kesätyö- tai freelancer-kokemukset, joita havainnoimalla olisi mahdollista päästä kiinni ammatillisen sosiaalistumisen persoonallisen ja sosiaalisen projektin keskeiseen solmukohtaan, jossa tulokkaat koettavat yhtä aikaa sopeutua joukkoon ja samalla löytää oman tapansa olla toimittajia.

Viitteet

- 1 <http://www.journalistiliitto.fi/liitto/tietoa-jasenistamme/ammatti-yhdistaa/>
- 2 WJS-tutkimusta johdetaan Münchenin yliopistosta Saksasta. Ks. lisää www.worldsofjournalism.org. Suomen osatutkimuksen toteuttivat tutkijat Jari Välvirronen ja Reeta Pöyhtäri Tampereen yliopistosta. Suomen osahankkeen rahoitti Helsingin Sanomain Säätiö.
- 3 JSJ-hanketta koordinoidaan Chilestä ja Australiasta. Ks. lisää www.jstudentsproject.org. Suomen osatutkimuksen toteutti tutkija Jenni Mäenpää Tampereen yliopistosta, ja sitä oli suunnittelemassa myös Pauliina Lehtonen. Suomen osahankkeen rahoitti Helsingin Sanomain Säätiö.
- 4 Esimerkiksi Journalistiliiton työelämässä mukana oleva jäsenmäärä oli vuonna 2012 noin 10 500 henkeä (<http://www.journalistiliitto.fi/liitto/tietoa-jasenistamme/jasentilastoja/jasenlajikehitys/>), mutta tästä joukosta kaikki eivät täytäneet WJS-tutkimuksen kriteereitä, joissa painottui uutisjournalismi.

- 5 Liisa Kulta, Marianna Langenoja, Nadja Mikkonen ja Kaisa Ruohonen: Kiitos!
- 6 Opiskelijoiden valintaperiaatteet kytkeytyvät JSJ-hankkeen tavoitteisiin muodostaen kansainvälisesti vertailukelpoinen otos journalistiopiskelijoista kolmannen asteen oppilaitoksissa. Aineistorajauksessa päädyttiin kuuteen suomalaiseen oppilaitokseen, jotka selkeimmin tarjoavat koulutusta journalistin ammattiin. Näiden lisäksi Suomessa esimerkiksi Helsingin yliopiston viestinnän oppiaineesta ja Vaasan yliopiston viestintätieteistä sijoittuu opiskelijoita journalistisiin tehtäviin.
- 7 Journalistin ohjeet verkossa: www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

Kirjallisuus

- Berkowitz, Dan; Limor, Yehiel & Singer, Jane (2004). A cross-cultural look at serving the public interest: American and Israeli journalists consider ethical scenarios. *Journalism* 5: 2, 159–181.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Harmondsworth: Penguin University Books.
- Gravengaard, Gitte & Rimestad Lene (2014). Socializing journalist trainees in the newsroom. *Nordicom Review* 35, Special Issue, 81–95.
- Deuze, Mark (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism* 6(4): 442–464.
- Frith, Simon & Meech, Peter (2007). Becoming a journalist: Journalism education and journalism culture. *Journalism* 8: 2, 137–164.
- Hanitzsch, Thomas (2011). Populist disseminators, detached watchdogs, critical change agents and opportunist facilitators: Professional milieus, the journalistic field and autonomy in 18 countries. *The International Communication Gazette* 73: 6, 477–494.
- Hanitzsch, Thomas; Hanusch, Foker; Mellado, Claudia; Anikina, Maria; Berganza, Rosa; Cangoz, Incilay; Coman, Mihai; Hamada, Basyouni; Hernández, María Elena; Karadjov, Christopher D; Moreira, Sonia Virginia; Mwesige, Peter. G.; Plaisance, Patrick Lee; Reich, Zvi; Seethaler, Joseph; Skewes, Elisabeth A.; Noor, Dani Vardiansyah & Edgar Kee Wang Yuen (2011). Mapping journalism cultures across nations. A comparative study of 18 countries. *Journalism Studies* Vol. 12, No 3, 273–293.
- Harré, Rom (1983). *Personal Being: A Theory for Individual Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Helle, Merja (2009). Journalistisen työn muutos. Teoksessa: Välvirronen, Esa (toim.). *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, Helsinki University Press.
- Hujanen, Jaana (2009). Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa: Välvirronen, Esa (toim.). *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, Helsinki University Press.
- Jyrkiäinen Jyrki & Heinonen Ari (2012). Finnish journalists: The quest for quality amidst new pressures. Teoksessa Weaver David H. & Willnat Lars (toim.) *The Global Journalist in the 21st Century*. New York: Routledge, Taylor & Francis, 171–186.
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008). *Journalistit muuttuvassa mediassa*. Tampere: Journalismien tutkimusyksikkö.
- Kantola, Anu (2012). From gardeners to revolutionaries: The rise of the liquid ethos in political journalism. *Journalism*, 14 :5, 606–626.
- Kantola, Anu (2011). Notkean journalismin nousu. Teoksessa Kantola Anu (toim.) *Hetken hallitsijat: Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 115–141.
- Karjalainen, Anna (2014). Mistä on tulevaisuuden journalistit tehty? Viiden maan journalistiikan opiskelijoiden näkemyksiä ja odotuksia tulevasta ammatistaan. Pro gradu, Jyväskylän yliopisto.
- Kolari, Erja (2009). Toimittajasta tuottajaksi: Sanomalehden toimitustyö muutoksessa. Teoksessa: Välvirronen, Esa (toim.). *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, Helsinki University Press.
- Koljonen, Kari (2014). Tyytyväiset uudistajat ja tyytymättömät perinnetietoiset: Vapauden kokemukset toimitusorganisaatioissa. Teoksessa: Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 74–96.
- Koljonen, Kari (2013). *Journalismi kriisissä: Toimittajaprofession korkean modernin ihanteet koetuksella notkean modernin katastrofeissa*. Tampere: Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto.
- Kurvinen, Heidi (2014). Toimittajakoulutus ja sukupuoli 1960–1980-lukujen Suomessa. *Kasvatus & Aika* 8: 1, 83–97.

- Lehtonen, Pauliina (2013). *Itsensä markkinoijat: Nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyvä työelämä*. Tampere: Tampere University Press.
- Mellado, Claudia; Hanusch, Folker; Humanes, María Luisa; Roses, Sergio; Pereira, Fábio; Yez, Lyuba; De León, Salvador; Márquez, Mireya; Subervi, Federico & Wyss, Vinzenz (2013). The pre-socialization of future journalists. *Journalism Studies*, 14: 6, 857–874.
- Mäenpää, Jenni (2015). Tulevaisuuden toimittajat: Journalistiopiskelijoille suunnatun surveyn tuloksia Suomesta. Open access -verkkopublication <http://tampub.uta.fi/handle/10024/98019>.
- Nikunen, Kaarina (2014). Losing my profession: Age, experience and expertise in the changing newsrooms. *Journalism*, 15: 7, 868–888.
- Nikunen, Kaarina (2011). Enemmän vähemmällä: Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010. Tampere: Journalismien tutkimuskeskus.
- Nygren, Gunnar (2016). Journalism education and the profession: Socialization, traditions and change. Teoksessa Hovden, Jan Fredrik; Nygren, Gunnar & Zilliacus-Tikkanen, Henrika (toim.) *Becoming a Journalist. Journalism Education in the Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Pakkanen, Irene (2011). *Käydään juttukauppaa: Freelancerin ja ostajan kohtaamisia journalismin kauppapaikalla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Paunonen, Reetta (2013). Asiantuntija ansassa: Vanhemman toimittajasukupolven ammatilliset arvot ja asema toimitustyön muutosten puristuksessa. Pro gradu, Tampereen yliopisto.
- Porttinen, Katri (2010). Uupunut sukupolvi. *Journalisti* 17/2010.
- Pöyhtäri, Reeta; Välvirronen, Jari & Ahva, Laura (2014). *Mistä on suomalainen toimittaja tehty? Worlds of Journalism -surveyn tuloksia Suomesta*. Tampub, Verkkoraportti. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/95342>.
- Pöyhtäri, Reeta; Välvirronen, Jari & Ahva, Laura (2016). Suomalaisen journalistin itseymmärrys muutosten keskellä. *Media & viestintä* 39: 1, 1–23.
- Räty, Olli (1987). *Työ ja koulutus*. Juva: WSOY.
- Splichal, Salvko & Sparks, Colin (1994). *Journalists for the 21st Century*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Shardlow, Mignon (2009). *Becoming a Journalist: A Study of Professional Identity Formation*. The University of Western Australia.
- Schultz, Tanjev (2002). Does education matter? Characteristics of journalists who went to graduate school. *Journalism* 3: 2, 223–238.
- Stigbrand, Karin & Nygren, Gunnar (2013) *Professional identity in changing media landscapes: Journalism education in Sweden, Russia, Poland, Estonia and Finland*. Journalism studies 6. Södertörn University.
- Ylijoki, Olli-Helena (1998). *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Tampere: Vastapaino.
- Zilliacus-Tikkanen, Henrika & Hujanen, Jaana & Jaakkola, Maarit (2016) Finnish journalism students: Stable professional ideals and growing critique of practice. Teoksessa: Jan Fredrik Hovden, Gunnar Nygren & Henrika Zilliacus-Tikkanen (toim.) *Becoming a journalist. Journalism Education in the Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.